

ФАКТОРИ ТА УМОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНТЕГРОВАНОГО АГРАРНО-ПРОМИСЛОВОГО ФОРМУВАННЯ

Нестерчук Ю.О., к. екон. н., доц.

Уманський державний аграрний університет, Україна

З набуттям Україною незалежності та з переходом економіки на принципово нові засади функціонування розпочався новий етап розвитку аграрно-промислової інтеграції – перехід від форм та механізмів, притаманних плановій економіці, до форм та механізмів, адекватних ринковій економіці у західному її розумінні. Цей етап можна назвати етапом революційних перетворень, адже за рекордно короткий період докорінним чином змінився економічний базис відносин окремих працівників та трудових колективів в процесі виробництва, обміну та розподілу, а саме: відносин власності – способу поєднання працівників із засобами виробництва.

Чільні позиції в агропромисловому комплексі посіла нова форма власності – приватна. Вона набула різноманітних організаційно-правових та організаційно-виробничих форм: господарських, акціонерних товариств, кооперативів, союзів, фермерських та особистих підсобних господарств, агрофірм, агрокомбінатів, аграрно-промислових груп тощо.

З'явилися та продовжують розвиватися та видозмінюватися принципово нові для АПК України інтегровані аграрно-промислові формування та інтеграційні механізми. Оскільки аграрно-промислові інтеграційні процеси випереджають формування відповідної системи управління агропромисловим комплексом, вони нерідко є спонтанними та невміло чи слабо регульованими.

Зовнішні умови формування і розвитку аграрно-промислової інтеграції нині характеризуються:

- різким послабленням ролі органів державного управління АПК в регулюванні діяльності переробних та агросервісних підприємств, у відновленні та зміцненні їх інтегрованості з сільгосптоваровиробниками, забезпеченні еквівалентних обмінно-розподільчих відносин;
- хибними рішеннями щодо стратегії і тактики розвитку форм та відносин власності в сферах виробництва сільськогосподарської продукції, її переробки, агросервісу;
- професійною та психологічною неготовністю багатьох керівників та спеціалістів підприємств АПК до роботи в ринкових умовах;
- ціновим диспаритетом у взаємовідносинах між виробниками сільгоспмашин, матеріально-технічних ресурсів, агросервісними підприємствами, переробниками та виробниками сільськогосподарської продукції;
- сильним негативним впливом макроекономічних факторів (інфляція, різке зменшення розмірів державної економічної підтримки сільського господарства та інших галузей АПК, податковий тиск, висока плата за користування банківськими кредитами тощо).

Більшість дослідників проблем формування та функціонування інтегрованих суб'єктів аграрного бізнесу підтверджують значний вплив зовнішніх та внутрішніх факторів на вибір варіантів інтегрованих аграрно-промислових формувань, їх структуру та параметри, якість та дієвість внутрісистемних зв'язків та відносин, а у підсумку – на ефективність реалізації кінцевої мети функціонування [1,2,3,4]. Проте вплив цих та інших факторів досліджений недостатньо.

З цієї точки зору підтримуємо позицію авторів, котрі пропонують виділяти макро-, мезо- та мікро середовище розвитку та функціонування інтегрованих систем.

Макросередовище формується із факторів, що діють на загальнодержавному рівні, в т.ч. обов'язкові до виконання нормативно-правові акти, стан економіки держави в цілому та державного бюджету, рівень і темпи інфляції, рівень та динаміка міжгалузевого цінового диспаритету, податкова політика та інші.

Складові мезосередовища – це фактори, що діють на регіональному рівні. А саме, владні повноваження законодавчих та виконавчих органів управління регіону, система місцевого оподаткування, розвиненість та економічний стан регіональних фінансово-кредитних та страхових організацій, структура місцевого бюджету тощо.

Сукупність умов, в яких безпосередньо розвивається система, становить мікросередовище, до складу якого включається наявність чи відсутність конкурентів, розвиненість та стан шляхової мережі тощо.

Будь-яка система формується, функціонує та розвивається в межах певного середовища (зовнішніх факторів), на яке виконавці, що реалізують внутрісистемні зв'язки у мікрорівневих аграрно-промислових інтегрованих структурах, не можуть помітно впливати. Фактори зовнішнього середовища на певному етапі розвитку економіки встановлюють межі створення та життєдіяльності будь-якого інтегрованого аграрно-промислового формування. Цих факторів є велика кількість, вони не є нейтральними, але враховувати доцільно лише ті, що знаходяться у досліджуваному інтеграційному полі або пов'язані з ним.

Інші не менш важливі фактори – це умови, котрих повинні та здатні дотримуватись учасники об'єднання, щоб кінцева його мета була досягнута у найбільш ефективний спосіб. Це внутрішні умови об'єднання. Вони формуються під впливом обраних інтеграційних механізмів та свідчать про ступінь їх досконалості.

Отже методологічно доцільно виділити дві умови, що визначають формування, розвиток, режим функціонування інтегрованого аграрно-промислового формування, а в підсумку – ефективність реалізації його заключних цілей. В загальному вигляді схема взаємозв'язків умов та цілей аграрно-промислового об'єднання подана на рис.1.

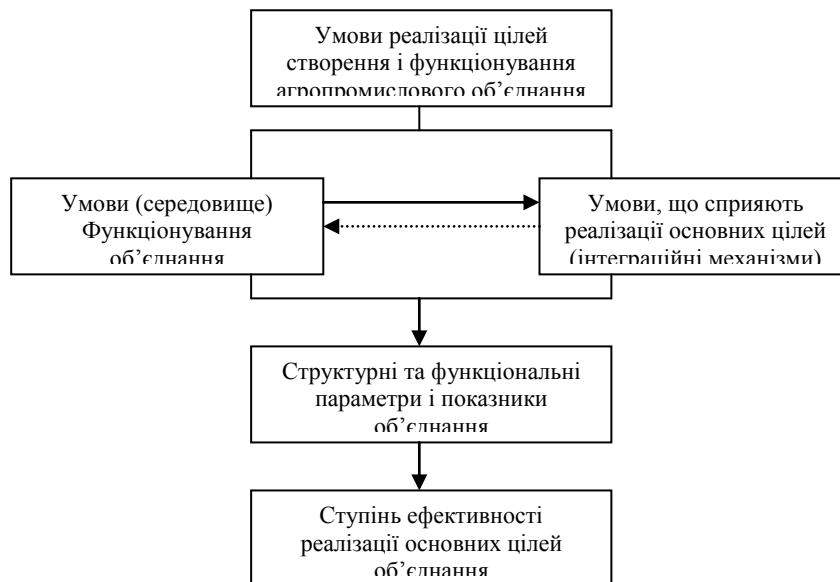

Рис.1. Зв'язки у системі „умови – цілі аграрно-промислового об'єднання”

Класифікація, ієрархія та зміст умов аграрно-промислової інтеграції показані на рис.2.

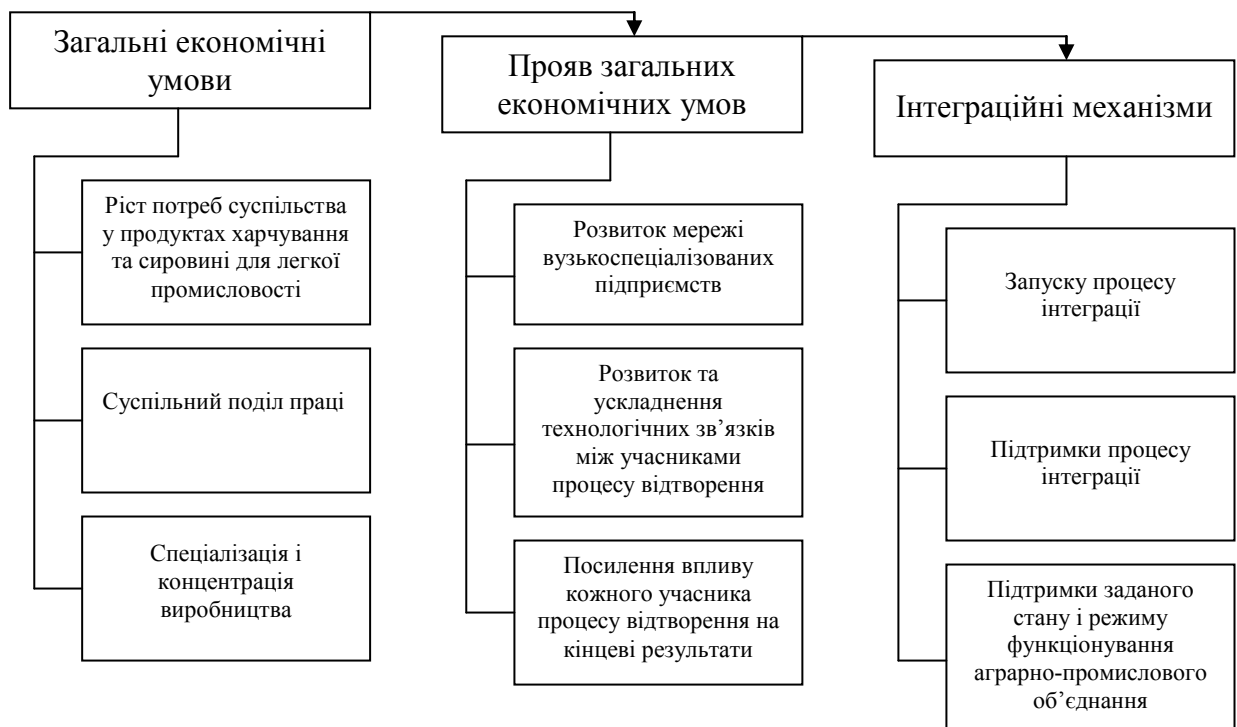

Рис.2. Ієрархічна структура умов аграрно-промислової інтеграції

Поділяємо точку зору, що основним імпульсом для прояву загальних економічних умов та розвитку інтеграційних процесів став процес поділу праці в аграрній сфері, котрий на певному етапі перейшов на якісно новий щабель, тобто спеціалізувалась не лише індивідуальна праця виконавців, але й почали створюватись спеціалізовані галузі. Галузевий поділ суспільної праці проявився в тому, що більшість виробничих функцій, технологічних процесів і операцій

виділились та закріпились за спеціалізованими підприємствами та організаціями I та II сфер АПК.

Закономірним наслідком процесу спеціалізації та концентрації виробництва, відділення від сільського господарства та переходу до промисловості певних функцій стала інтеграція сільськогосподарського та промислового виробництва, виникнення між ними виробничих зв'язків, тобто аграрно-промислова інтеграція.

Інтегроване формування будь-якої організаційно-виробничої та організаційно-правової форми створюється його засновниками задля досягнення спільних цілей. Якщо у потенційних учасників об'єднання не визначені цілі та інтереси, які простіше реалізувати спільно, то очевидно вони не будуть об'єднуватись. Інша справа, що за функціонування в певних умовах (зовнішнє середовище) та при визначенні одних цілей це завдання вирішується успішніше в межах об'єднання однієї форми, в інших умовах – іншої. Тому однією з центральних проблем аграрно-промислової інтеграції є вибір відповідної поставленим цілям та умовам зовнішнього середовища форми об'єднання.

Узагальнюючи викладені вище позиції слід сформулювати важливий методологічний принцип побудови та дій інтеграційних механізмів. Організація мікрорівневих аграрно-промислових відтворювальних систем (внутрігосподарські інтегровані підрозділи, аграрно-промислові об'єднання та інтегровані підприємства районного рівня) повинна здійснюватись переважно у напрямі адаптації їх до зовнішніх умов з врахуванням тенденцій, закономірностей та перспектив їх розвитку. При цьому обов'язковим є врахування власних можливостей інтегрованих формувань раціоналізувати ці умови.

Адаптація будь-якої інтегрованої аграрно-промислової системи до зовнішнього середовища повинна відбуватись таким чином, щоб максимально спростити досягнення кінцевої та проміжних цілей системи.

Умови перехідного періоду диктують такі напрями вдосконалення процесу формування, функціонування та розвитку регіональних інтегрованих аграрно-промислових систем:

- вдосконалення структур, форм і методів виробництва та управління;
- вдосконалення організаційно-правових форм інтегрованих підприємств I, II і III сфер АПК та їх об'єднань (інтегрованих формувань);
- оптимізація їх виробничих зв'язків та економічних відносин;
- вдосконалення нормативно-правової бази та державного регулювання діяльності підприємств та організацій інтегрованих аграрно-промислових відтворювальних систем;
- відтворення їх виробничих сил.

Всі ці завдання можливо вирішити шляхом розробки та впровадження відповідних інтеграційних механізмів.

Щоб надати процесу інтеграції і діяльності її учасників цілеспрямованого характеру, необхідно ввести в дію адекватні інтеграційні механізми. Спрямованість інтеграційних механізмів на забезпечення високих кінцевих

результатів аграрно-промислового відтворювального процесу – головний критерій їх досконалості. Саме з цієї точки зору розглядаються види існуючих в світовій та вітчизняній практиці інтегрованих формувань, етапи розвитку аграрно-промислової інтеграції та її особливості в умовах ринкових перетворень.

SUMMARY

Factors of forming, functioning and development of integrated agroindustrial formations have been considered. Revealing the connections between conditions and goals of integrated structures. Ways of development process of forming, functioning and development of agroindustrial systems have been stated.

ЛІТЕРАТУРА

- 1.Кравчук І.І. Регіональні аспекти інтеграції агропромислового виробництва // Економіка АПК. – 2000. - №10. – С.45-49.
- 2.Жигалин Н. Управление кооперацией и интеграцией в АПК // Достижение науки и техники АПК. – 2002. -№3. – С.45-48.
- 3.Яценко В.М. Формування і розвиток агропромислової інтеграції в Україні // Економіка АПК. – 2004. - №1. – 54-60.
- 4.Петриков А. Тенденции развития интегрированных агропромышленных формирований // АПК – экономика, управление. – 2005. - №1. – С.26-32.